

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Uusima aja osakond

Vahur Kurvits

**Varavastased süüteod Narva Politseikohtu materjalides 1918. aastal Saksa
okupatsiooni ajal**

Bakalaureusetöö

Juhendajad: Dr. Olaf Mertelsmann
Kaasjuhendaja: Jens Raevald, MA

Tartu
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. SAKSA OKUPATSIOON.....	8
1.1 Sakslaste idapoliitika, Ober Ost	8
1.2 1918. aasta Saksa okupatsioon Eestis	9
2. NARVA LINN	12
2.1 Töölised ja Narva	12
2.2 Narva linna rahvuslik koosseis, linna valitsemine.	13
2.3 1918. aasta (eelne) olukord Narva politseistruktuurides	14
3. KOHTU- JA POLITSEIORGANID.....	16
.....	18
4. KURITEGEVUS NARVAS 1918. AASTAL.....	19
KOKKUVÕTE	27
KASUTATUD MATERJALID JA KIRJANDUS	29
ZUSAMMENFASSUNG	32

SISSEJUHATUS

Rohkem kui 100 aastat tagasi leidis Eestis aset palju kuritegusid. Õnneks on säilinud piisavalt materjale, et seda kinnitada, kuid sellest hoolimata on nii kuritegevuse ajalugu kui ka Saksa okupatsiooni periood 1918. aastal Eestis mõlemad võrdlemisi vähe uuritud teemad. Kuritegevuse uurimisest on avaldatud artikleid oluliselt rohkem, kuid Eesti esimesest iseseisvusperioodist tahapoole jääv aeg on andmebaasides kuritegevuse valdkonnas tunduvalt kehvemini kaardistatud.

“Teoreetilise mõtte seisukohalt on ühiskonnas kuritegevus majanduslike, poliitiliste, sotsiaalsete jt. protsesside ning nendest tulenevate vastuolude tagajärg, tegelikkuses ehk praktikas on kuritegevus ühiskonnas toimuvate protsesside üks osa, tema üks täieõiguslik osa, milleta tänapäeval ei eksisteeri ükski ühiskond.”¹ Sellise tsitaadiga kirjeldab Eesti õigusteadlane Ando Leps kuritegevust. Lisaks on tema teaduslikus ja teoreetilises käsitluses kirjeldatud kuritegevust kui sotsiaalset nähtust ja selle uurimine minevikus kuulub vastavalt uurimuse tüübile ja rõhuasetusele üldiselt kas sotsiaalajaloo või õigusajaloo valdkonda. Kuritegevust võib pidada juriidiliselt kriminaalseadusandlusega raamitletud nähtuseks, ei saa öelda, et mingisugune inimese tegu oleks kuritegelik iseenesest, vaid see on kuritegelik täpselt niipalju, kuipalju ühiskond selle seadusandlikus korras kuriteoks tunnistab.² 1918. aasta Narvas oli selleks kriminaalseaduslikuks aparaadiks politsekohus (suurte süüasjade puhul ka kriminaalpolitsei). Narvas ja ka laiemalt kogu Eestis sel perioodil kehtinud kohtusüsteemist ja Narva politseist tuleb ka edaspidi juttu. Käesoleva uurimuse raamistikus on uuritavate Politseikohtu materjalide puhul valitud eeskätt varavastasted süüteod.

Käesolev uurimistöö käsitleb Narva 1918. aasta Saksa okupatsiooni aegse varavastaste süütegude kaardistamist Narva linnas, taotleb dünaamika nägemist nii erinevate kuritegude arvus, kuriteo ja selle toimepanemise ajalist mõõdet kui ka erinevate järelduste tegemist peamiselt Rahvusarhiivi näidete varal.

Töö uurimusküsimused on sõnastatud järgnevalt:

---

¹ Ando Leps. Kuritegevus Eestis. Tartu: Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts, 1991, lk 3.

² *Ibid.*

1. Milliseid varavastaseid süütegusid esines 1918. aastal Narva linnas kõige enam? Miks?
2. Kuidas on märgata organiseeritud kuritegevust, s.t kas kurjategijate nimed korduvad või on tegu pigem juhukurjategijatega?
3. Millisel ajaperioodil varastati kõige enam?

Uurimistöös on kasutatud Rahvusarhiivi fondi ERA.4468, mis on Narva politseikohtu arhiiv ja see jaguneb üldasjaajamise ning kriminaalasjade dokumentideks.³ Üldasjaajamiste dokumentides on uurijale potentsiaalselt huvipakkuvad dokumendid eeskätt 1918. aasta karistatute nimekiri ning kohtuistungite päevaraamat. Lähemal vaatusel on kohtuistungite päevaraamatu käekirja kohati väga raske lugeda ning kuna uurimuseks vajalik informatsioon on ka vastava kuriteo toimikus olemas, pole seda ka tarvis. Karistatute nimekirjas oli palju lehti puudu ning süüalused on samuti toimikus mainitud.

Rõhuasetus on pandud Rahvusarhiivi fondi ERA.4468 allsarjadele 2.10 ja 2.11, milledest esimene käsitleb süüdistusasju varguses ja varguse varjamises. Rõhuasetus tuleneb asjaolust, et allsarjas on ära mainitud 428 kuritegu, mis on juba piisav arv dünaamika nägemiseks ning järelduste tegemiseks. Allsari 2.9 võib tunduda huvitavam, kuna tegu on tapmistega ja röövimistega, kuid kaheksast juhtumist on keeruline järeldusi teha. Allsari 2.11 lisab uurimise käigus koostatud graafikule⁴ veel juurde 25 juhtumit, mis liigituvad samuti väikekuritegevuse ja varguste-riisumiste alla. Teiste allsarjade juhtumid ei kajastu kokkuvõttes graafikus, vaid neid on arhiivis pisteliselt uuritud ning kasutatud mõningate järelduste tegemisel. Seega fookus on eeskätt vargustel-riisumistel.

Eesti Kirjandusmuuseumi kartoteegis on kuritegevust käsitlevad või Narva linna kohta käivad sahtlid, 1918. aastast sisuliselt tühjad (s.t ajalisel just Saksa okupatsiooniperioodi mahtuvad), jääb mulje, nagu ei olekski olnud erilist kuritegelikku aktiivsust. Järgmises lõigus (piirkonnavalik) selgub, et arhiiviallikad räägivad teist keelt. Üksikud Narvat 1918. aastal iseloomustavad katkendid kaasaegsest ajakirjandusest siiski leiab. Väljaanne “Tööline” avaldab, et omaette nähtusena tekkisid “kotimehed” – spekulandid, kes ostsid jahu Järvamaalt ning müüsid selle maha Narvas, teenides nii vaheltkasu.⁵ Väljaanne paneb suurt rõhku Saksa okupatsioonist tingitud

---

³ Rahvusarhiiv (edaspidi RA), ERA.4468.

⁴ Vt. Joonis 1.

⁵ Kotimehed. Tööline, 11, 16. august 1918, lk 3.

tööliste olukorra muutusest võimalikult halvast küljest kirjeldamisele. Avaldatakse artikleid Narvas kasvavast tööpuudusest (muuhulgas tehti vabrikutes tööd 3–4 päeva nädalas), samuti toiduainete vähesusest või nende kõrgest hinnast ning tööliste suutmatusest neid osta.⁶ Rohkem olukorda kirjeldavaid artikleid leiab kartoteegist Saksa okupatsioonile eelnevast või järgnevast ajast. Eesti Teataja kirjeldab 1918. aasta jaanuaris riide (erinevate sortide) tasuta jagamist Kreenholmi töölistele⁷ või spekulantide kartusest nende vara konfiskeerimise ees (eeskätt tubakas ja paberross).⁸

Piirkonnavalik – Narva, võib esmapilgul tunduda liialt keeruline valik oma piiriäärse asukoha tõttu, kuid teemasse süüvides, tuleb tunnistada, et Narva oli üks põnevamaid ja kuritegelikult aktiivsemaid paiku Eestis, vähemalt arhiivimaterjalide põhjal. Kui vaadelda 1918. aasta politseikohtute, rahukohtute ja ringkonnakohtute säilinud säilikute hulka, siis politseikohtu materjalide osas on säilikute arvu poolest Narva linn teisel kohal Rakvere linna ja Virumaa järel (Narva kohta vastavalt 1510 ja Rakvere linna ja Virumaa kohta 1975 säilikut.)⁹ Tartust on linna arvestuses säilinud 1088 säilikut ja sinna lisanduvad veel 700 Tartu maakonna säilikut. Seega ainult linna arvesse võttes on Narva tõenäoliselt ees nii Rakverest kui ka Tartust (säilikute hulga poolest). Suhteliselt vähese säilikute hulgaga paistavad silma saared – Muhu 2 säilikut ja Saaremaa 26 säilikut. Samuti on vähese säilikute hulgaga Petseri ja Paide vastavalt 32 ja 20 säilikut.¹⁰ Veel on suhteliselt suure säilikute hulgaga Viljandi – 842 ja väikese hulgaga Valga linn – 142. Säilinud säilikute arv ei kajasta täielikku kuritegelikku olukorda piirkonnas, sest ilmselt pole kõik materjalid säilinud või pole kuritegu ametlikult registreeritud. Ligikaudset hinnangut kuritegelikule aktiivsusele on säilikute arvu põhjal siiski võimalik anda.

Historiograafia

Eestikeelset kirjandust Saksa okupatsiooni kohta leidub väga vähe. Teemat on äärmiselt vähe Eesti teadusmaastikul põhjalikumalt uuritud. Põhjalikumad Saksa okupatsiooni käsitlevad teosed on 1920. aastal ilmunud Hans Kruusi “Saksa okkupatsioon Eestis”¹¹ ja 1966. aastal ilmunud Jaroslav

---

⁶ Narvas kasvav tööpuudus. Tööline, 8, 13. august 1918, lk 4.

⁷ Narvast. Eesti Teataja, 30. jaanuar 1918, lk 3.

⁸ *Ibid.*, lk 23.

⁹ Liivi Uuet, Sirje Luide. Eesti Riigiarhiivi fondide teatmik 1.osa, 1917-1944. Tallinn: Eesti Riigiarhiiv, 1993, lk 44.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ Hans Kruus. Saksa okkupatsioon Eestis. Tartu: Odamees, 1920.

Raidi “Okupatsiooni ikkes: 1918. aasta Saksa okupatsioon Eestis”.¹² Hans Kruusi raamat oli üks esimesi käsitlusi Saksa okupatsioonist Eestis, kuid lugeja peab teadvustama endale tema vasakpoolset maailmavaadet. Raidi raamat on kirjutatud Nõukogude okupatsiooniperioodil ja ajaloo uurimistöö järelused pidid olema kooskõlas Nõukogude Liidu ideoloogiaga, mis teeb selle ajaloolise väärtuse samuti kaheldavaks. Mõningal määral on Saksa okupatsiooni ja eeskätt selle eellugu kaardistanud ka Tõnu Tannbergi koostatud artiklitekogumik, näiteks Mart Kuldkeppi artikli näol.¹³

Tartu Ülikoolis on Saksa okupatsiooni käsitlevaid uurimistöid tehtud harva. Mõningateks näideteks on 2012. aastal valminud Karoliina Kalda bakalaureusetöö, juhendajaks Ago Pajur.¹⁴ Samuti Liis Kägu bakalaureusetöö, juhendajaks Aigi-Rahi Tamm.¹⁵ Ainsaks kuritegevuse teemaliseks lõputööks viimastel aastakümnetel on Kersti Lilosoni bakalaureusetöö „Hobusevargused Põlva kihelkonnas 19.sajandi lõpul“, juhendajaks Tiit Rosenberg.¹⁶ Siiski on oluline märkida, et Karoliina Kalda bakalaureusetöö on koostatud eeskätt toleaeagse baltisaksa ajakirjanduse põhjal. Hobusevargusi käsitlev töö ei räägi aga kuritegevusest kui universaalsest nähtusest ning 19.sajand jääb ka 1918. aasta okupatsioonist veidi kaugemale. Seetõttu on eelpool nimetatuid töid käesoleva uurimuse tarbeks keeruline kasutada. Kuritegevust Nõukogude Liidus on uuritud seevastu suhteliselt põhjalikult. Nii Ando Leps eelpool mainitud teoses kui ka Jaan Sootaki toimetusel valminud 1989. aasta Tartu ülikooli toimetiste nr 861, “Kriminaalteaduslikke uurimusi Tartu Ülikoolis”.¹⁷ Loomulikult on kuritegevusest artikleid avaldanud arvestatavas koguses ka Sisekaitseakadeemia, kuid need käsitlevad samuti enamasti nüüdisaega, näiteks on nüüdisaegsest kuritegevusest kirjutanud artikleid Andres Anvelt.¹⁸

---

¹² Jaroslav Raid. Okupatsiooni ikkes: 1918. aasta Saksa okupatsioon Eestis. Tallinn: Eesti Raamat, 1966.

¹³ Mart Kuldkepp. Rahvusliku enesemääramise kaudu Saksamaa külge: eestlased anneksionistliku Saksa poliitika sihtmärgina 1918. aasta okupatsiooni eel. – Tõnu Tannberg (koost). Esimene maailmasõda ja Eesti II. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2016.

¹⁴ Karoliina Kalda. 1918. aasta Saksa okupatsiooni analüüs baltisaksa ajakirjanduse põhjal. Bakalaureusetöö. Juhendaja Ago Pajur. Tartu: Tartu Ülikool, 2012.

¹⁵ Liis Kägu. Baltisakslaste suhtumine eestlastest kaasmaalastesse 1918. aasta okupatsiooni perioodil. Bakalaureusetöö. Juhendaja Aigi Rahi-Tamm. Tartu: Tartu Ülikool, 2015.

¹⁶ Kersti Liloson. Hobusevargused Põlva kihelkonnas 19.sajandi lõpul. Bakalaureusetöö. Juhendaja Tiit Rosenberg. Tartu: Tartu Ülikool, 2007.

¹⁷ Jaan Sootak, Eerik Kergandberg, Viima Kelder *et al.* Kriminaalteaduslikke uurimusi Tartu Ülikoolis. Tartu: Tartu Ülikool, 1989.

¹⁸ Andres Anvelt. Organiseeritud kuritegevus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus, 2002.

Johtuvalt kodumaisete allikate vähesusest, tuleb pilk pöörata välismaale. Baltimaade ja Põhjamaade kuritegevuse ajalugu on mingil määral kaardistanud Soome ajaloolased Heikki Ylikangas, Petri Karonen ja Martti Lehti, raamatuga „Five centuries of violence in Finland and the Baltic Area“¹⁹.

Eesti Vabariigi politsei ajalugu on uurinud Mai Krikk.²⁰ Mõningad refereeringud tulevad antud uurimuses Kriki raamatust, kuid seal on 1918. aastale võrdlemisi vähe tähelepanu pööratud. Narva politsei ajalugu on mingil määral samuti uuritud. Käesolevat uurimistööd silmas pidades on ehk kõige ligilähedasem Mariann Rammo uurimus „Narva politsei aastatel 1918–1940“²¹, kuid nagu võis arvata, on sealgi 1918. aastast ainult möödaminnes juttu tehtud. Siiski täitis Rammo oma uurimusega n-ö Narva lünga, sest sarnased uurimused olid teiste sulest juba varem ilmunud Tallinna ja Harjumaa või läänlaste ja saarlaste politsei kohta.

2018. aastal möödunud 100 aastat Eesti politsei loomisest oli samuti üheks tõukeks erinevate politseid puudutavate kirjutiste väljaandmiseks, Politsei- ja Piirivalveamet rahastas ka Mariann Rammo uurimust.

Narva linna ajaloost on kirjutatud vähe, üheks näiteks on August Tõnuristi „Lühike Narva ajalugu“²², kuid seal on 32-leheküljelises raamatus pühendatud 1918. aasta Saksa okupatsioonile täpselt kolm lauset. Üks mahukamaid Narva lähiajalugu käsitlevaid teoseid on ilmselt Narva muuseumi poolt välja antud raamat Kreenholmi manufaktuuri ajaloost.²³ Ülevaatlik ja kohati liialt subjektiivne, kuid suhteliselt hiljuti kirjutatud, on Mati Õuna raamat Narva ajaloost.²⁴

Eeskätt on teemat keeruline uurida seetõttu, kuna Eestis aset leidvaid saksa okupatsiooni sündmusi kajastav materjal hävis osaliselt II maailmasõjas. Kuna materjali on vähe, siis on teemat raskem uurida ja seda on ka väga vähe tehtud. Seetõttu on käesolev uurimistöö ajaloolasele kindlasti keskmisest suurem väljakutse, kuid väärrib teostamist.

---

¹⁹ Heikki Ylikangas, Petri Karonen, Martti Lehti. Five centuries of violence in Finland and the Baltic area. Columbus: Ohio State University Press, 2002.

²⁰ Mai Krikk. Eesti politsei loomine ja areng 1918-1940. Tallinn: Olion, 2001.

²¹ Mariann Rammo. Narva politsei aastatel 1918-1940. Elva: Ignis Fatuus, 2019.

²² August Tõnurist. Lühike Narva ajalugu. Narva: Põhja Kodu, 1921.

²³ Merike Ivask, Svetlana Andrejeva, Madis Tuuder, Irina Solodova. Kreenholm. Narva: SA Narva Muuseum, 2017.

²⁴ Mati Õun. Narva nii nagu oli. Tallinn: Ammukaar, 2021.

1. SAKSA OKUPATSIOON

1.1 Sakslaste idapoliitika, Ober Ost

Käesoleva uurimistöö ja Saksa okupatsiooniolukorra mõistmiseks 1918. aastal Eestis tuleb kasuks teadmine, et sakslaste idapoliitika koondnimetus okupeeritud alade suhtes oli Ober Ost ning selle mõistmine mõnes muus Ober Osti alla kuulunud maas, näiteks Leedus (kuna sellest on rohkem kirjutatud, on sellest rohkem informatsiooni), aitab tõmmata paralleele ka Baltikumi osas. Tennessee ülikooli professori, Vejas Gabriel Liuleviciuse arvates kirjeldavad saksa sõdurite arusaama idarindel toimuvast nende kirjad kodustele. Punkrid ja positsioonid ujutusid üle ning loodusega ja selle muutlikusest tingitud takistustega tuli võidelda vaat et rohkemgi kui vaenlase endaga.²⁵

Juba 1917. aasta suveks oli selge, et poliitikale, mis eestlasi sakslaste poolele oleks proovinud meelitada ilma neid (taas) baltisakslaste alamateks tegemata, polnud ruumi.²⁶ “Ober Osti nimetust ei kasutatud mitte ainult ülemjuhataja enda, vaid ka tema alluvuses töötava kaadri ning kontrollitava territooriumi kohta.”²⁷ Seega võidakse Ober Osti all mõelda nii isikut kui ka tema meeskonda või hoopis territooriumi. Isiku all peetakse silmas Saksa vägede ülemjuhatajat idaaladel (*Oberbefehlshaber der gesamten Deutschen Streitkräfte im Osten*).

Rekvisitsioone ja tsiviilisikute varade sundvõõrandamist põhjendati tihti väljendiga “sõda on sõda”, lisaks laienes Ober Ost territoorium järjest ida poole edasi. Sõdurite pidev edasiliikumine, mitte vanade positsioonide kindlustamine ja järjepidev asukoht, tingisid vajaduse järjest uuteks rekvisitsioonideks.²⁸

Liuleviciuse arvates suhtus keskmise saksa sõdur nii kohalikku keskkonda kui ka kohalikesse elanikesse pigem üleolevalt ja põlgusega. Loomulikult ei olnud kohalikud sotsiaalsed olud ka kiita, levis palju haigusi ning linnad olid täidetud nälgivate põgenikega. Üks saksa sõdur olevat lausa

---

²⁵ Vejas Gabriel Liulevicius. *War Land on the Eastern Front – Culture, National identity and German Occupation in World War I*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, lk 153.

²⁶ Mart Kuldkepp. *Rahvusliku enesemääramise kaudu Saksamaa külge: eestlased anneksionistliku Saksa poliitika sihtmärgina 1918. aasta okupatsiooni eel*, lk 375. – Tõnu Tannberg (koost). *Esimene maailmasõda ja Eesti II*. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2016.

²⁷ *Ibid.*, lk 379.

²⁸ Vejas Gabriel Liulevicius. *War Land on the Eastern Front – Culture, National identity and German Occupation in World War I*, lk 154.

linnas levivast hingematvast haisust gaasimaskide järele hüüdnud.²⁹

Eesti ei kuulunud ametlikult Ober Osti territooriumi alla, aga kuna okupatsioonivõim oli sama, aitab Leedu uurimine 1917. aastal tõmmata paralleele ja leida analooge. Kui dekreet rahule oli juba välja antud ja rahukõnelused Venemaa ja Saksamaa vahel käisid, siis arvas ka Leedu kodanikkond, et Saksa okupatsioon lõppeb peatselt ning erinevad organisatsioonid, millede tegevus oli okupatsioonivõimude tõttu piiratud, saavad taas rahu tegutseda.³⁰ Organisatsioonide tegevuste piiramine on nii Eestil kui ka Leedul ühine nimetaja.

1.2 1918. aasta Saksa okupatsioon Eestis

1918. aasta möödus Eesti jaoks Saksa okupatsiooni all. 25. veebruaril 1918 saabusid Saksa väed Tallinna. Tõenäoline, et osad eestlased suhtusid saksa vägede tulekusse ovatsioonidega. Parempoolsete vaadetega Eesti keskklassile ja jõukamale talupoegkonnale oli see pääsetee bolševistliku terrori alt pääsemiseks ja eraomandi säilitamiseks.³¹ 3. märtsil 1918. aastal sõlmitud Brest-Litovski rahuleping säilitas Venemaale küll Eesti- ja Liivimaa alad, kuid realsuses läksid need Saksa okupatsiooni alla, „kuni seal maa kohalikud asutused tagavad ühiskondliku julgeoleku ning kehtestatakse riiklik kord.”³²

Sakslased, eesotsas kindral Adolf von Seckendorffiga Eesti iseseisvust ei tunnustatud, vaid kehtestati halduskord, mille juhtivatel kohtadel olid Saksa ohvitserid ja baltisakslased.³³ Mandri-Eesti jagati kaheks: Lõuna-Eesti ja Põhja-Eesti korpuseringkonnad. Lõuna-Eesti hõlmas endas Pärnu, Viljandi, Tartu ja Võru maakonda, mis allutati 60. kindralkommandole ja Põhja-Eesti (Järva, Viru, Harju, Lääne maakonnad) 68. kindralkommandole. Korpuseringkonnad jagati omakorda kreisideks. Tallinnat, Tartust ja Narvast said kreisilinnad.³⁴

Elu ja olu okupeeritud Eestis sõltusid suuresti sellest, kas asukohaks oli Põhja- või Lõuna-Eesti, sest Põhja-Eesti haldushierarhia tipus oli kindral Adolf von Seckendorf, kes oli veel küllaltki

---

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Abba Strazhas. *Deutsche Ostpolitik im Ersten Weltkrieg, Der Fall Ober Ost 1915-1917*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993, lk 253–254.

³¹ Mart Kuldkepp. *Rahvusliku enesemääramise kaudu Saksamaa külge: eestlased anneksionistliku Saksa poliitika sihtmärgina 1918. aasta okupatsiooni eel*, lk 371.

³² Tõnu Tannberg (koost). *Saksa okupatsioon*, lk 433–434. – Andres Andresen, Ea Jansen, Toomas Karjahärm *et al.* *Eesti ajalugu V*. Tartu: Ilmamaa, 2010.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*

liberaalsete vaadetega, võrreldes Lõuna-Eestit hallanud kindral Günther von Pappritziga. Põhja-Eestis tegutsenud Eesti rahvusväeosad said ka okupatsiooniperioodil edasi tegutseda, aga Pappritz saatis Lõuna-Eestis rahvusväeosad koheselt laiali. Seckendorfi võimualasse kuuluvad üksused saadeti laiali hiljem.³⁵ Seltside tegevus pandi seisma üle Eesti, samuti suleti ajalehed ja keelati koosolekute pidamine, seda tehti ka Narvas.³⁶

Omaette põliseks huviobjektiks oli Saksamaa jaoks Saaremaa koos teiste Lääne-Eesti saartega. Need moodustasid koos Riia linnaga eraldi kubermangu. Antud territooriumit taheti igaveseks Venemaast eraldada ja ei kuulunud ametlikult Saksa politseivõimu alla. Sakslased ajasid kohalikud omavalitsused laiali ja juba märtsi lõpus hakkasid sakslased rajama vangilaagreid, näiteks Pääskülla.³⁷

Eestlased ei soovinud üldiselt Saksa võimudega koostööd teha. Baltisakslaste ja ka eestlaste pealekaebuste põhjal arreteeriti sadu inimesi. Toimus hukkamisi ja jagati ihunuhtlust. Tsensuuri efekti suurendati, suleti erinevaid ajalehti. Piirati inimeste liikumisvabadust, võeti kasutusele eriload. Ühiskondlike organisatsioonide tegevus võeti samuti tähelepanu alla ja seda piirati. Enamlaste poolt riigistatud varad (sh mõisad) tagastati omanikele. Saksa keel kuulutati ainsaks asjaajamise keeleks ning pidi saama õppekeeleks Baltimaade koolides. Tartu venekeelne ülikool suleti – õppejõud sunniti koos üliõpilastega Tartust lahkuma (venelased asutasid Voronežis uue ülikooli).³⁸

Võimalike vastupanukollete tekkimine oli raskendatud, sest muuhulgas oli vaja rongiga liiklemiseks saada saksa komandantilt luba, samuti oli ka telegraafi kasutamiseks vaja komandandi luba, igasugune tsensuur oli suhteliselt karm. Võeti üle Kesk-Euroopa kellaeg.³⁹ Sakslased ei olnud eriti huvitatud Eesti tööstusest, vaid pigem põllumajanduslikest saadustest, see viis ka suurte rekvisitsioonideni, kuid eriti intensiivne oli see okupatsiooniperioodi alguses ning üsna peatselt hakati rekvisitsioone ka hüvitama.⁴⁰

Linnades oli okupatsiooni ajal toidutalongide alusel väljastatud toidukogus mannetult väike

---

³⁵ Piret Kriivan, Ago Pajur. Raadiosaade “Eesti lugu. Saksa okupatsioon”. Eesti Rahvusringhääling (ERR), 2008.

³⁶ Mati Õun. Narva nii nagu oli. Tallinn: Ammukaar, 2021, lk 20.

³⁷ Piret Kriivan, Ago Pajur. Raadiosaade “Eesti lugu. Saksa okupatsioon”. Eesti Rahvusringhääling (ERR). 2008.

³⁸ Tõnu Tannberg (koost). Saksa okupatsioon, lk 433–434. – Andres Andresen, Ea Jansen, Toomas Karjahärm *et al.* Eesti ajalugu V. Tartu: Ilmamaa, 2010.

³⁹ Piret Kriivan, Ago Pajur. Raadiosaade “Eesti lugu. Saksa okupatsioon”. Eesti Rahvusringhääling (ERR), 2008.

⁴⁰ *Ibid.*

(umbes 150 grammi leiba päevas ja 300 grammi liha nädalas), pigem otsisid ka linlased sugulasi maalt, kelle juurde pageda. Kohalikku elanikkonda pahandas ja kutsus rahutustele ka asjaolu, et kohalikku saadust veeti suures koguses Saksamaale, hiljem see tänu rahutustele peatati.⁴¹

Sakslaste rekvisitsioonide tõttu (eeskätt veeti maalt välja põllumajandussaadusi) ja 5. märtsil von Seckendorfi välja antud määrusega alandada Põhja-Eesti tööliste palku 2–5 korda⁴², ei ole üllatuslik, et toidu- ja tarbekaupade kõrge hinna ja nappuse juures oli Saksa okupatsiooni iseloomustavaks nähtuseks igasugune sahkerdamine ja hangeldamine.

---

⁴¹ *Ibid.*

⁴² Mati Õun. Narva nii nagu oli, lk 20.

2. NARVA LINN

2.1 Töölised ja Narva

Kui käsitleda 1918. aasta eelset olukorda Narvas tööliste perspektiivis, siis võiks alustada 1872. aastal aset leidnud Kreenholmi manufaktuuri tööliste streigiga, mis oli toonases Vene impeeriumis enneolematu.⁴³ Siinkohal on oluline märkida, et Narva ja Kreenholm ei kuulunud 1917. aastani samasse kubermangu (Narva kuulus algselt Peterburi, Kreenholm Eestimaa kubermangu). Samuti 1881. aasta majanduskriis oli eriti terav tekstiilitööstuses, vabrikandid suurendasid seepeale toodangut ning kärpisid kulutusi. Juba 1881. aasta oktoobris hakati Kreenholmi Manufaktuuris töötama ööpäev läbi (varem 12-tundi). Peagi järgnes uus streik 1882. aastal.⁴⁴

Käsitledes veel Kreenholmi manufaktuuri streike 1918. aastale lähematel perioodidel, siis vääriskid märkimist 1916. aasta 19.–22. aprillil toimunud streik, mille tulemusena tõsteti täiskasvanud tööliste palka 50 kopika ja alaealiste tööliste palka 20–30 kopika võrra päevas.⁴⁵ Kreenholmi manufaktuuri töölisi võib pidada võrdlemisi visadeks streikijateks, kuna juba samal aastal 22. juunist 6. juulini streigiti uuesti ja nõuti palga tõstmist, läbiotsimiste lõpetamist vabriku väravas, samuti toidukaupade jaotamise paremat efektiivsust. Seekordne streik lõppes aga tulemusteta.⁴⁶

Tallinna näitel võib kinnitada, et 20. sajandi algul elas töölispere tavaliselt nelja-viiekesi umbes 9–25 ruutmeetri suuruses toas ja see oli veel isegi hästi, tihtilugu oli elanikke veelgi rohkem.⁴⁷ Töenäoliselt oli olukord vähemalt sama nigel ka Narva linnas, mis oli 20. sajandi algul samuti oluline tööstuskeskus. Juba enamik 19. sajandi teiseks pooleks väljaarenenud Eesti tekstiilitööstusest oli koondunud Narva (üks Vene impeeriumi suurimaid kergetööstuskeskusi), seal asusid nii puuvilla-, kalevi-, kui ka linatööstus.⁴⁸ Aastast 1823 töötas Narva jõe kaldal kaupmehe Paul Momma kalevivabrik ning asukoha mõttes samal pool kallast töötas ka parun

---

⁴³ Jaak Juske. Lood unustatud Narvast. Tallinn: Pegasus, 2014, lk 133.

⁴⁴ Tiit Rosenberg. Tööliskonna ja töösuhete reguleerimine, lk 166–167. – Andres Andresen, Ea Jansen, Toomas Karjahärm et al. Eesti ajalugu V. Tartu: Ilmamaa, 2010.

⁴⁵ Maie Pihlamägi. Eesti tööliste töö- ja elutingimused esimese maailmasõja aastail, lk 308. – Tõnu Tannberg (koost). Esimene maailmasõda ja Eesti II. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2016.

⁴⁶ *Ibid.*, lk 309.

⁴⁷ Ene Mäsak. Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870–1940. Tallinn: Eesti Raamat, 1981, lk 33–34.

⁴⁸ Merike Ivask, Svetlana Andrejeva, Madis Tuuder, Irina Solodova. Kreenholm. Narva: SA Narva Muuseum, 2017, lk 171.

Alexander von Stieglitzi linaketrusvabrik, 1856. aastal alustati Kreenholmi manufaktuuri rajamisega.⁴⁹ Peagi sai see suurimaks puuvillase riide tootjaks Venemaal.⁵⁰

1884. aastal jõustunud alaealiste töökorralduse seadus ei parandanud oluliselt reaalselt olukorda. Veel 1901. aastal töötas Kreenholmi Manufaktuuris 316 last, vanuses 12–15. Neist koolis kais vaid 21 ning nad teenisid 4,25 rubla kuus. Ettevõtjad esitlesid neid tegelikust vanusest paberites vanemana, et karistusest pääseda.⁵¹

Esimese maailmasõja käigus tootmine vähenes, sest raudteevõrgud olid koormatud sõjatranspordiga (tooraine jäi kõrval, puuvilla import Venemaale oli sõja tõttu äärmiselt keerukas) ning paljud töölised saadeti samuti rindele. Järgmine oluline Saksa okupatsiooniga sündmus juhtus 4. märtsil 1918. aastal, mil Kreenholmi jõudis Saksa ratturite rühm, millele järgnes terve rügement, mis paigutati suuresti Kreenholmi majadesse ja nende hobused Joala mõisa aitadesse.⁵²

Narva Muuseumi kirjutises on märgitud, et “enamused lahkusid koos rohke “soomusega” – kaasa oli võetud kõik, mida jõuti ära viia”.⁵³ See on huvitav väide, sest suhteliselt palju kuritegusid toimus just Kreenholmi manufaktuuris, mis võiks anda oletust, et seal ikkagi oli veel mida varastada. Kreenholmi manufaktuuri haldas terve okupatsiooniperioodi Saksa sõjavägi ning sakslastega vägagi koostööaldis olnud direktor Jessy Farrar küüditati siiski Saksamaale koonduslaagrisse.⁵⁴

2.2 Narva linna rahvuslik koosseis, linna valitsemine.

Narva linnas elas 1913. aastal 21 038 elanikku, territoorium oli umbes 824ha, millest asustatud umbes 402ha, elamuid 1386.⁵⁵ Võrdluseks võib tuua mõned teised Eesti linnad. Tartus elas 1913. aastal 45 088 elanikku, Tallinnas 116 132 elanikku ja Rakveres 5 361 elanikku.⁵⁶ 1913. aastal moodustasid eestlased 58% ning venelased 35% Narva elanikkonnast.

---

⁴⁹ Jaak Juske. Lood unustatud Narvast, lk 126

⁵⁰ Mati Õun. Narva nii nagu oli, lk 16.

⁵¹ Tiit Rosenberg. Tööliskonna ja töösuhete reguleerimine, lk 168. – Andres Andresen, Ea Jansen, Toomas Karjahärm et al. Eesti ajalugu V. Tartu: Ilmamaa, 2010.

⁵² Merike Ivask, Svetlana Andrejeva, Madis Tuuder, Irina Solodova. Kreenholm, lk 172.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ Raimo Pullat. Eesti linnad ja linlased XVIII sajandi lõpust 1917. aastani. Tallinn: Eesti Raamat. 1972, lk 98-99.

⁵⁶ *Ibid.*

1922. aasta rahvaloenduse seisuga elas Narvas 26 912 inimest, neist mehed 11 911 ja naised 15 001. Linna elanikkonnast moodustasid ligi 65% eestlased ning 29% venelased. Käesoleva uurimuse jaoks on mõistlikum lähtuda 1922. aasta andmetest, sest see on käsitletavale perioodile veidi lähemal ja annab Narvast ülevaate uute halduspiiridega.

Aastatel 1917–1918, toimis linnavalitsusasutusena Narva Linna Tööraha Saadikute Nõukogu ja täidesaatva institutsioonina Narva Linna Tööraha Saadikute Nõukogu Täitevkomitee. Seega nii seadusandlik kui ka täitesaatev võim olid Nõukogu ja selle Täitevkomitee käes. Kuni sakslaste saabumiseni oli Narva linnapea enamlasest Ants Dauman. Tema algatusel läbiviidud referendumi tulemusena eraldus 1917. aastal Narva Petrogradi kubermangu Jamburgi kreisi alt Eestimaa kubermangu.⁵⁷ 10. detsembril korraldati ületoomiseks rahvahääletuses, osalenutest 80% olid Eestimaa kubermanguga liitmise poolt. Narva linna liitmist Eestimaa kubermanguga nõudis esimesena siiski Eestimaa Ajutine Maanõukogu. Seda toetas ka Lenin. Enamlased ühendasid tõenäoliselt Narvaga ka Joala piirkonna.

26. veebruaril, kui sakslased jõudsid Tapale, seadustas Narva Nõukogu (kuhu kuulus ka Dauman), sisuliselt röövimise. Elanikkonnalt kui ka Narvat läbivaldt sõjaväelt võis ära võtta peaaegu kõike, mida komisjoniliikmetel endil vaja võis minna. Sakslased kohtasid teatavat vastupanu 28. veebruaril Sompa jaamas ning 3. märtsil Vaivaras. Narva raudteejaama ja raudteesilla ülevõtmisel tekkis samuti relvakonflikt, kuid ka need võeti ühes Narva jõest teisel pool asuvate linnaosadega sakslaste poolt üle.⁵⁸

2.3 1918. aasta (eelne) olukord Narva politseistruktuurides

Just pärast Veebruarirevolutsiooni saadeti laiali tsariaegne politsei ja loobuti isegi sõna “politsei” kasutamisest. See asendati rahvamiilitsiga, sest vajadus korrakaitsejõudude järele ainult suurenes (riisumised, vargused, röövimised sagesid).⁵⁹ A. Hellat, kes valiti Tallinna miilitsaülemaks, kirjutab oma mälestustes, et 1917. aasta olukord oli raske, kuna militsionäridel oli keeruline ilma

---

⁵⁷ Mati Õun. Narva nii nagu oli, lk 18.

⁵⁸ *Ibid.*, lk 20.

⁵⁹ Mai Krikk. Eesti politsei loomine ja areng 1918-1940. Tallinn: Olion. 2001, lk 18.

relvadeta purjus relvastatud sõdureid ja madruseid korrale kutsuda, samuti olid nooremad ja pädevamad mehed sõjas – militsionääride valik tuli teha vanemate ja ebapädevamate seast. Oktoobrirevolutsioonist alates eksisteerisid korruga Kerenski miilits ja enamlaste loodud punakaart, kuniks lõpuks ainult punakaart.⁶⁰

Narva miilitsa loomise idee kerkis esimest korda esile linnavalitsuses segaste aegade tõttu tegelikult kohe pärast veebruarirevolutsiooni. 4. märtsil 1917 toimunud koosolekul (osavõtjateks peamiselt Narva majaomanikud, asjast huvitatud) otsustati luua ajutine miilits, mille ülemaks määrati ametilt kooliõpetaja Richard Friedrich Eichelmann.⁶¹ Nn. Eichelmanni miilits koosnes 1917. aasta märtsikuu alguses umbes 400-liikmest. Eichelmanni mehed ühendati siiski peagi punakaartiga ja Eichelmann ise sai “õnnetult surma”. Narva politsei ajalugu uurinud Mariann Rammo on oma uurimuses väitnud, et Saksa okupatsioonivõim ei parandanud olukorda linnas.⁶² Vaadates kuritegude hulka Narva linnas 1918. aastal võib selle väitega osalt nõustuda.

Mis puutub 1918. aasta veebruari teises pooles alanud Saksa okupatsiooni Eestis, siis väiksemaid kriminaalasju lahendanud politseikohus koosnes eranditult Saksa ohvitseridest.⁶³ Eesti oli kuritegelik paik, eriti linnad nagu Rakvere ja Narva, mida kinnitab sissejuhatuses kirjeldatud piirkonnavalik. Kindlasti mängisid mingit rolli ka 20. sajandi alguse sotsiaalsed olud linnades. Ajaloolase Maie Pihlamäe arvates oli Eesti tööstustöölistel esimeses maailmasõjas täita oluline roll, kuid tööliste eluolu esimese maailmasõja aastail on suhteliselt vähe käsitletud.⁶⁴

---

⁶⁰ *Ibid.*, lk 19-22.

⁶¹ Mariann Rammo. Narva politsei aastatel 1918-1940. Elva: Ignis Fatuus, 2019, lk 9.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, lk 23.

⁶⁴ Maie Pihlamägi. Eesti tööliste töö- ja elutingimused esimese maailmasõja aastail, lk 308. – Tõnu Tannberg (koost). Esimene maailmasõda ja Eesti II. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2016.

3. KOHTU- JA POLITSEIORGANID

Ühes munitsipaalorganite loomisega Eesti- ja Liivimaal kehtestasid Saksa okupatsioonivõimud ka vastava kohtute süsteemi. Lähtuti mõlemast – nii Tsaari-Venemaa kui ka Saksa kohtukorraldusest. 25. aprill 1918 loodi Saksa 8. armee käskkirjaga kolme liiki kohtud: politseikohtud, mis tegelesid igapäevaste kriminaalsete intsidentidega, rahukohtud, mille sekka kuulusid suuremad tsiviil- ja kriminaalkuriteod ning kõige kõrgemateks kohtuorganiteks olid Tallinna, Tartu ja Kuressaare ringkonnakohtud, keeruliste ja raskemate juhtumite lahendamiseks. Kohtud allusid Eestimaa Provintsiavalitsusele.⁶⁵ Seadusena kasutati Vene Uut Nuhtlusseadust 1903. aastast.⁶⁶ Lisaks tegutsesid veel kriminaalkohus ja sõjakohus. Kriminaalkohtus (*Strafgericht*) lahendati sisuliselt politseikohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvaid kaasusi, kuid karistus pidi ületama 3000 marka või 1 aastat vangistust, et ta kuuluks kriminaalkohtu jurisdiktsiooni alla. Vastav trahv või vangistus olid lüvendiks. Vähemalt arhiivimaterjalide põhjal tegutsesid Narvas Saksa okupatsiooniperioodil 1. ja 2. jaoskonnas ka linnakohtunikud.

Politseikohus tegeles kergemate süütegudega. Politseikohtunikud tegutsesid kohalike linna- ja kreisiülemate (mandriosas) esindajatena. Politseikohtunikud pidid omama saksa seadustega nõutavat kohtuniku kvalifikatsiooni. Maksimaalne rahatrahv, mille Politseikohtu otsusega võis määrata, oli kuni 3000 marka rahalist trahvi ja kuni 1 aasta vangistust (võis määrata nii koos kui eraldi). Politseikohtu otsust ei saanud edasi kaevata. Võimalik oli vaid otsuse muutmine, kui peaksid ilmnenud asjaolud.⁶⁷

Kriminaalkohus tegeles raskemate süütegudega. Jagunes kaheks – *Strafgericht* (kriminaalkohus) ja *Standgericht* (sõjaväeline kohus). Mõlemad sama koosseisu ning pädevusega (kohtuniku kvalifikatsioon saksa seaduste kohaselt). Eesistuja ning asemik olid ametisse nimetatud 8. armee ülemjuhataja poolt. Kaasistujad pidid olema ohvitserid või kõrgemad sõjaväeametnikud. Kaitsja istungile lubamine sõltus suuresti eesistuja soovist. Tunnistajad ei pidanud ilmtingimata kohtus olema, piisas nende seletuse ettelugemisest. *Standgericht* asus Riias, kriminaalkohtud asusid

---

⁶⁵ Arhiivijuht, URL allikates, 04.01.2021.

⁶⁶ Ilmar Rebane. Kohtud Eestis läbi aegade, lühiülevaade. Toronto: Estoprint. 1982, lk 76.

⁶⁷ *Ibid.*

Tallinnas ja Tartus. Edasikaebamise võimalus puudus.⁶⁸

Rahukohus oli esimese astme tsiviilkohus. Käsitles kõiki tsiviilkaasusi, olenemata kahjusummast. Üle 200 marga suurust karistust polnud võimalik edasi kaevata. Eesti advokaatidele pakuti samuti rahukohtunike kohti, aga nad keeldusid sellest. Üks rahukohtunikke on saksa päritolu Tallinna rahukohtunik Karl von Gyldenstubbe, kes oli varem Vene kõrgema kohtu liige ja hiljem (omariikluse ajal) Kohtupalati liige.⁶⁹

Ringkonnakohus oli teise astme tsiviilkohus. Kohtunikud pidid omama saksa kohtuniku kvalifikatsiooni. Tegeles kaasustega väärtuses üle 200 marga. Kohus jagunes osakondadeks. Asjaajamise keeleks saksa keel.⁷⁰

Sõjakohus tegeles poliitiliste kaasustega ja rakendas ka ise poliitilist terrorit. Eriti palju vangistamisi ja 10–15 aastaks sunnitööle saatmisi toimus 1918. aasta augustis.

Seega põhjendab politseikohtute süsteem ka uurija teemavalikut. Kuna politseikohtute materjali on kõige enam ja politseikohtud tegelesid väiksemate korrarikkumistega, mis kuuluvad käesoleva uurimuse huviorbiiti, siis nendele on ka peamine tähelepanu pööratud. Rahukohtute ja ringkonnakohtute lahendid jäävad käesoleva uurimuse raamidest väljapoole.

Käesoleva uurimuse huviorbiiti kuuluvad eeskätt politseikohtu lahendid. Antud uurimistöö ei keskendu küll liialt määratud karistustele või trahvidokumentidele, sest tihti need puuduvad säilikute hulgas, ennem on kirjas kahjusumma.

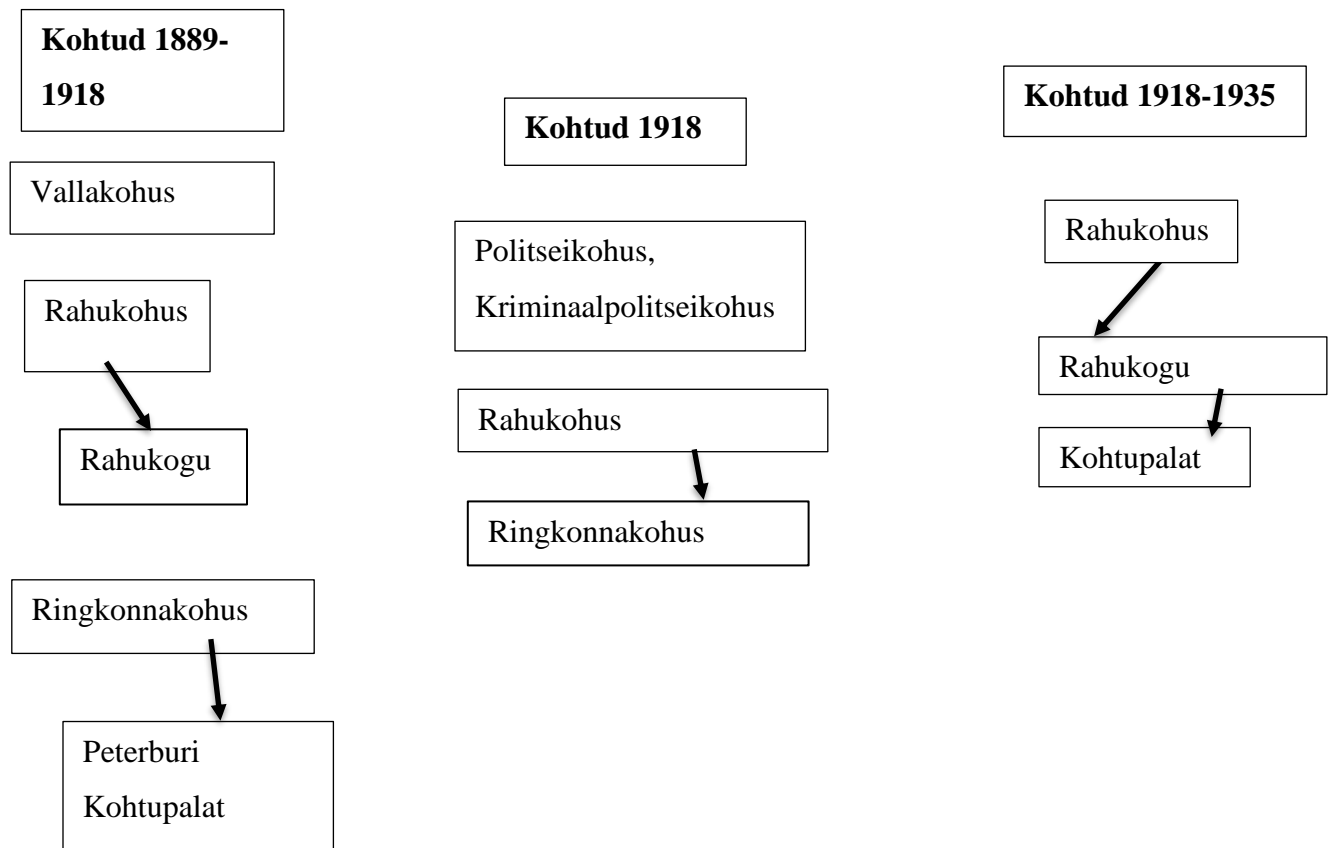
---

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*

Erinevate kohtusüsteemide võrdlus tsaariajal, Saksa okupatsiooni ajal ning iseseisvas Eestis
Vabariigis:

4. KURITEGEVUS NARVAS 1918. AASTAL

Allsarja number	Süüdistuste sisu	Säilikute arv
Allsari 2.1	Nõukogude korra ajal tegutsemine	3
Allsari 2.2	Saksa okupatsioonivõimu vastane tegevus ning loata relvade ja laskemoona omamine	12
Allsari 2.3	Vangide põgeneda laskmine ja varjamine	4
Allsari 2.4	Töödistsipliini rikkumine	2
Allsari 2.5	Liigkkasu ja altkäemaksu võtmine	19
Allsari 2.6	Loata kaubitsemine	360
Allsari 2.7	Liiklusmääruste rikkumine, loata piiri ületamine	355
Allsari 2.8	Sundmääruste rikkumised	148
Allsari 2.9	Tapmised, tapmiskatsed	8
Allsari 2.10	Vargus ja varguse varjamine	428
Allsari 2.11	Võõra vara omastamine	25
Allsari 2.12	Sõna või teoga haavamine	59
Allsari 2.13	Petmine, valeraha levitamine, dokumentide võltsimine	61
Allsari 2.14	Süütamine	1
Allsari 2.15	Surma- ja õnnetusjuhtumid	10

Tabel 1. Fondi ERA.4468 kriminaalrajade allsarjad

Eelpool toodud Politseikohtu fondi ERA.4468 allsarjade tabel koos säilikute arvuga viitab süütegudele ja kuritegudele Narvas 1918. aastal käesoleva fondi alusel.

Vargustest olid populaarsemad toiduvargused, samuti riiete (ka pesu) või saapavargused, riide/kanga/naha/tekstiili vargused, rahavargused, lõngavargused, väärisesemete vargused.⁷¹ Toiduvargustes esines õunte puu otsast varastamist või kapsaste põllult varastamist. Selliste pisivarguste puhul on tüüpiline, et uurimine kestis sisuliselt okupatsiooniaja lõpuni (s.t kuritegu küll registreeriti, kuid selle uurimisega ei tegeletud eriti). Väärisesemetest varastati peamiselt

⁷¹ Vt. Joonis 1.

käekellasid. Suhteliselt tihti tuli ette vargusi käsitlevas allsarjas varastatud kaupade ostu-müüki. Suurt lõngavarguste hulka põhjendab Kreenholmi manufaktuuris töödeldud puuvill, millest sai lõnga valmistada. Valdav osa lõngavarastest olid vabrikutöölised. Silmatorkavalt palju varastati masinarihmasid, toimikud nende varguste uurimiseks ei olnud õhukesed. Võib eeldada, et masinarihma vargus tehasest tõi endaga kaasa töökvaliteedi languse või töö mingil määral seiskumise, sest neid vargusi uuriti pikalt ja põhjalikult. W. Nikiforoffi masinarihma vargust 1918. aasta juunis menetleti 25. juunist kuni 27. augustini (võrdlemisi kiirelt, paljud kaasused jäid venima sisuliselt okupatsiooniperioodi lõpuni) ning teda karistati vangistusega.⁷² Tolleaegsed masinarihmad olid peamiselt nahast, nendega sai parandada näiteks saapataldu ja muud sarnast, see võib põhjendada varguste rohkest. Varguste iseloomu põhjendab mingil määral okupatsioonieelne enamlaste korraldatud riisumistö. Ligikaudu 3. märtsil, taandumise käigus, varastasid punaarmedelased Narva Linavabrikule kuuluvad kuus hobust ja ühe saani.⁷³ Kahju oli ligikaudu 13 500 rubla, hobuseid otsiti taga väliste tunnuste alusel, kuid suure tõenäosusega ei saadud vargaid kunagi kätte. Nii hobuse, eriti aga jalgrattavargused, moodustasid Saksa okupatsiooni ajal varguste koguhulgast väga väikese osa. Võib oletada, et lihtsalt polnud enam mida varastada. Varasem enamlik riisumistö põhjendab mõneti varguste iseloomu. Asjaolu, et õuna- ja kapsavargusi üldse politseile teatati ja uurimisega tegeleti, viitab esmaste toiduainete puudusele linnas (oli juhtum, mille raames varas hakkas mõne õuna pärast ohvrit lausa noaga ähvardama⁷⁴).

Mõningaid vargusi uuris politseikohtu asemel kriminaalpolitsei, ka masinarihmade puhul juhtus seda aeg-ajalt. Kriminaalpolitsei uurimine tähendab üldiselt seda, et tegu on millegi olulisega. Näiteks paadunud sarivarga Aleksander Mugulase (süüdistatud tsaariajal mitmetes vargustes ja kandnud korduvalt karistust) kella röövimist ennast salapolitseinikuna esitades, uuris kriminaalpolitsei. Raskendavaks asjaoluks oli siinkohal politseiniku teesklemine.⁷⁵

Varaste sotsiaalsest taustast 1918. aastal Narvas niipalju, et suur hulk neist olid vabrikutöölised. Samuti varastati vabrikutest võrdlemisi palju. Peamiselt riidet (enamasti puuvillast), samuti masinarihmasid või nende juppe. Vabrikutes olid spetsiaalsed inspektorid ja vahiülemad varguste

---

⁷² RA, ERA.4468.1.1070, masinarihma osade vargus, 25.06.1918.

⁷³ RA, ERA.4468.1.1357, punaarmedelaste süüdistus Narva Linavabrikule kuuluvate hobuste varguses, 29.03.1918.

⁷⁴ RA, ERA.4468.1.1230, õunavargus, 31.08.1918.

⁷⁵ RA, ERA.4468.1.1257, kellarööv salapolitsei nimel, 12.09.1918.

tuvastamiseks, nendest teatamiseks ja ka menetlemiseks (näiteks *Polizeiinspektor Kränholm* või *Kränholm Wachtmeister*, samuti *Polizei-Inspektor der Narva Tuch- und Flachs- Manufakturen*). Vabrikutes varastati piisavalt palju ja tihti, et selle järele oli vajadus.

Inimeste isiklikest kodudest varastati tihti riideid (särke, mantleid, pesu), samuti toiduaineid ja ka raha või väärisesemeid (kellel neid veel oli). Ella Gustawson-Wahter varastas 5 naistesärki ja sai selle eest 200 marka trahvi (jäädes vahele kogemata kohvrit lahti tehes, mispeale särgid välja kukkusid).⁷⁶ Tihti ei valinud vargaid ohvreid mitte just eriti kõrgete moraalinormide kohaselt. Varastati vaeslaste varjupaigast, mille käigus läks kaduma 20 riideeset, 438 marga väärtuses.⁷⁷

Ringkonnakohus oli rahukohtu apellatsiooniasutuseks, kuid tegutses ka ise esimese astme kohtuna. 1918. aasta juunis toimus lehma ja toiduainete vargus, mille uurimises osales teadmata põhjustel ka sõjaväepolitsei (*Militärpolizei*) ja kohtuinstantsina Tallinna ringkonnakohus (*Bezirksgericht Reval*). Toimik oli põhjalik, kuid halvasti loetav, asjaosalisteks kaasuses olid veel *Stadthauptmann*, *Polizeirichter*, *Ortskommandatur*.⁷⁸ See iseloomustab erinevate kohtulike instantside ja jõustruktuuride vahelist seotust ühe juhtumi raames.

Saksa sõjaväega seotud olnud kuriteod (kui varastati midagi sõjaväelt), lahendas reeglina sõjaväepolitsei (*Militärpolizei*). Neid juhtumeid tuli ette harva, sest ilmselt ei juletud eriti sõjaväelt varastada. Juhtumeid uuriti põhjalikult. Sõjaväe pagaritööstusest jahu varastamine lõppes põhjaliku juurdlusega⁷⁹. Veidi humoorikam seik – saksa sõdurilt päise päeva ajal rahakoti varastamine nii põhjalikku juurdlust ei vajanud, sest sõdur püüdis varga kinni ja andis politseile üle ise. Peetri platsil ilmselt turul olles hetkeks portfelli toetanud saksa sõdur jäi seal olevast 10 margast ilma, sest selle varastas 62-aastane mees. Sõdur nägi seda ja ajas varast tükki aega taga, enne kui ta kätte sai ja maha murdis. Teada on andmed, millises väeosas sõdur teenis. Selleks oli *Armierungs-Battalion No. 102, 5 Kompanie*.⁸⁰ Sellised üksused tegelesid I maailmasõja ajal peamiselt pioneeriülesannete, eelkõige kaitserajatiste ehitamisega.

Omamoodi näitena võib tuua 1918. aasta septembris Narvas toimunud raamatuvarguse (lähtudes säilikutest, toimus neid ainult üks). Kahjuks pole raskesti loetava käekirja tõttu võimalik varguse

---

⁷⁶ RA, ERA.4468.1.928, Gustawson-Wahteri naistesärkide vargus, 22.02.1918.

⁷⁷ RA, ERA.4468.1.1318, vaeslaste varjupaigus toimunud vargus, 15.10.1918.

⁷⁸ RA, ERA.4468.1.1055, lehma ja toiduainete vargus, 22.06.1918.

⁷⁹ RA, ERA.4468.1.1006, vargus sõjaväe pagaritööstuses, 30.05.1918.

⁸⁰ RA, ERA.4468.1.1277, 3, saksa sõduri vastu toimepandud rahavargus, 22.09.1918.

üksikasju selgitada ja öelda, mis raamatuga või dokumentidega oli tegu (võis olla midagi väärtuslikku, sest varast karistati vabadusekaotusega). Märkimisväärne on asjaolu, et süüdistatava H. Sarepi abikaasa Leena Sarep kirjutas palvekirja politseikohtunikule isiklikult, soovides luba viia oma mehele vanglasse 3x nädalas süüa, kuna vanglas ei antavat seda piisavalt või oli toit halva kvaliteediga.⁸¹ Antud juhtum annab põhjust oletada, et vangide toitlustus oli piisavalt kehv, kuna süüdimõistetule lähedased isikud soovisid omalt poolt toitu juurde tuua. Arusaadav, et vangidele palju toitu ei jätkunud, sest juba tavaliste linnaelanikele antud toidutalongide alusel oli väga raske söönuks saada (nagu eelpool mainitud, toidutalongide alusel väljastatu umbes 150 grammi leiba päevas ja 300 grammi liha nädalas). Tõenäoliselt põhjendab see, miks toidutalongide vargused ei olnud eriti populaarsed – neid lihtsalt polnud mõtet varastada. Linlased lootsid toidu osas pigem maal elevate sugulaste abile, kui toidutalongidele.⁸² Kellel tutvused maal puudusid, pidi leidma teisi lahendusi. Narvas (ja ka teistes linnades) tekkisid, nagu sissejuhatuses mainitud, eraldi nähtusena “kotimehed”. Tegemine oli spekulantidega, kes tõid jahu tavaliselt Järvamaalt Narva linna, et see seal vaheltkasuga maha müüa. Seesugune ärimudel oli 1918. aasta Saksa okupatsiooni ajal Narva linnas väga populaarne ja tõi kaasa pettusi. Populaarne hangeldamiskuritegu oli saepuru müümine jahu asemel. Nestor Potlobnõi ostis 1918. aasta juunis 4 puuda jahu ja maksis selle eest 110 rubla, kuid koju jõudes avastas, et jahu asemel oli kotis hoopis saepuru.⁸³ Hangeldamise osas oli lisaks jahupettustele populaarne loata kaubitsemise kategooriasse kuuluv kuritegu, nimelt sigarettide hangeldamine. Samas varastati sigarette väga vähe. Sigaretivargused seevastu peaaegu puudusid või toimusid marginaalses koguses, lähtudes arhiiviallikatest. Sigarettide hangeldamise puhul juhtus tihti nii, et kui süüdistatav oli kinni võetud, väitis süüdistatav, et ta lihtsalt ei teadnud sigarettide müügikeelust antud territooriumil. 30.aprillil 1918. aastal läks tööline Robert Tolli Narvas keelatud sigarettidega äritsema. Politsei võttis ta kinni ja võttis temalt ära 12 pakki sigarette. Kolme päeva jooksul müüs ta 120 pakki erinevaid sigarette, enne, kui ta kinni võeti.⁸⁴ Tolli väitis samuti, et ta ei olnud sigarettide müümise keeluga kursis. Kas see oli väljamõeldis või mitte, teadis ainult hangeldaja ise.

Polnud harv olukord, mil toimusid peresisesed lähisugulaste vahelised vargused. Tuli ette

---

⁸¹ RA: ERA.4468.1.1235, 1, raamatuvargus, 02.09.1918.

⁸² Piret Kriivan, Ago Pajur. Raadiosaade “Eesti lugu. Saksa okupatsioon”. Eesti Rahvusringhääling (ERR). 2008.

⁸³ RA: ERA.4468.1.1444, jahu asemel saepuru müümine, 06.06.1918.

⁸⁴ RA: ERA.4468.1.57, tänaval sigarettide hangeldamine, 30.04.1918.

olukordi, mil abikaasa varastas abikaasalt või tütar isalt⁸⁵, sääraseid juhtumeid esines Narvas mitmeid. Ühes juhtumis varastasid tütred isalt ja sellesama isa abikaasa temalt veel omakorda raha (kusjuures ema ja tütred tegid omavahel koostööd).⁸⁶

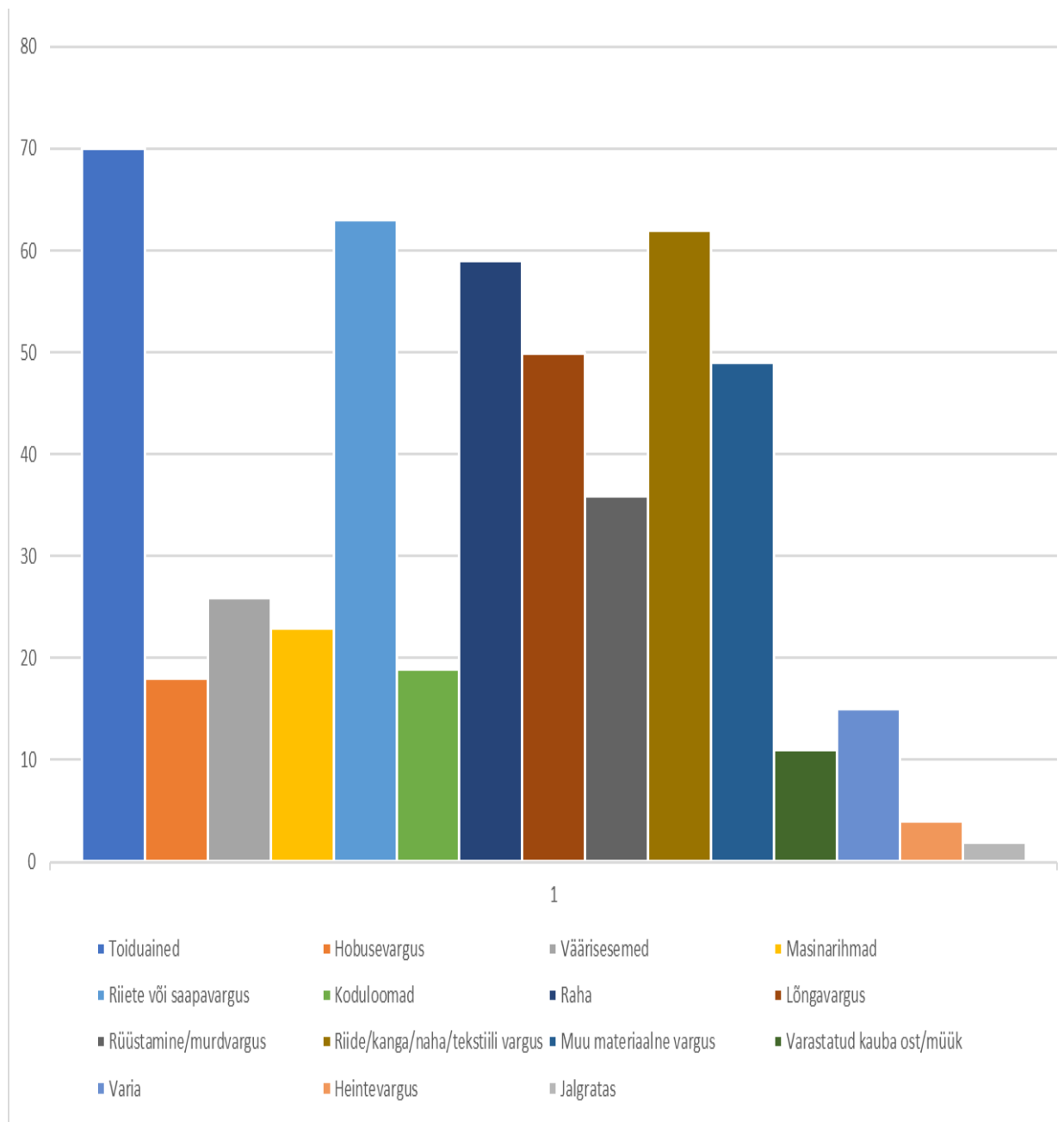
Enamik vargustest leidsid ajaliselt aset suvel, vahemikus juuni-august.⁸⁷ Okupatsiooniperioodi algus ja lõpp olid arhiivisäilikute põhjal kuritegelikult väheaktiivsed, süüdistusasju eriti polnud. Miks okupatsiooniperioodi alguses politseikohtu säilikuid eriti polnud, saab põhjendada sellega, et iga uus okupatsioonirežiim ja selle haldusaparaat vajab teatavat sissetöötamisaega.

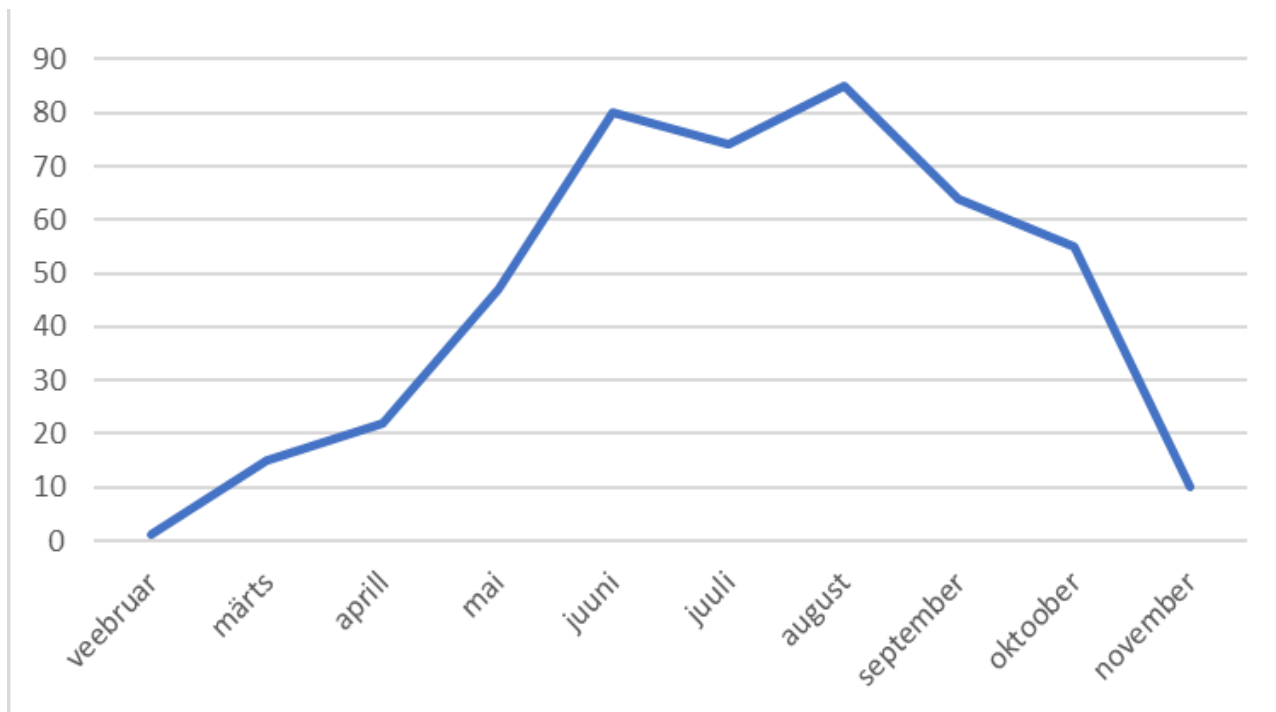
⁸⁵ RA: ERA.4468.1.1260, isalt raha, särkide ja muu vargus, 13.09.1918.

⁸⁶ RA: ERA.4468.1.1018, raharööv isalt ja abikaasalt, 06.06.1918.

⁸⁷ Joonis 2.

Joonis 1 Narva varavastaste süütegude liigid 1918. aastal, Narva Politsekohtu fondi ERA.4468 (allsarjade 2.10 ja 2.11) põhjal.

Joonis 2 Varavastased süüteod Narvas 1918. aastal kuude lõikes, Narva Politsekohtu fondi ERA.4468 (allsarjade 2.10 ja 2.11) põhjal.

Vastused uurimisküsimustele

Esimesele uurimisküsimusele “Milliseid varavastaseid süütegusid esines 1918. aastal Narva linnas kõige enam? Miks?” on võimalik vastata abistava joonise nr.2 põhjal. Kõige enam (70 juhtumit) on toimunud toiduvargusi. Oluline on, et järeldus on tehtud arhiiviallikele toetudes, tegelik kaasaegne suurim varguste hulk võis olla ka mõnes muus valdkonnas ning vastavalt kas väiksem või suurem. Toiduvarguste suur hulk tulenes tõenäoliselt toidukaupade kõrgest hinnast, nende defitsiidist ning toidutalongide eest antavast vähesest toidukogusest.

Teisele uurimisküsimusele “kuidas on märgata organiseeritud kuritegevust, s.t kas kurjategijate nimed korduvad või on tegu pigem juhukurjategijatega?” on vastata keerulisem, sest võimalik organiseeritus ei ole säilike protokollidest nii otseselt loetav, kuid kurjategijate nimed pigem ei kordunud ja tegu oli pigem juhukurjategijatega. Oli siiski erandeid, näiteks Aleksander Mugulane⁸⁸, kelle juhtumit “kella röövimine salapolitsei nimel” uuris lausa kriminaalpolitsei (olenemata, et juhtum on politseikohtuniku fondis). Tema varasemate süüdimõistmiste loetelu oli pikk juba tsaariajal (1903. aastal määratud üks aasta vangistust, 1913. aastal määratud 5 kuud vangistust, 1914. aastal ning 1915. aastal määratud samuti 2 kuud vangistust). Peamiselt süüdistati teda vargustes. Järjepidevuse alusel võib väita, et tegu oli paadunud kurjategijaga. Mingit kurjategijate gruppi kui sellist, tal siiski polnud.

Kolmandale uurimisküsimusele ehk “Millisel ajaperioodil varastati kõige enam?” saab vastata abistava joonise nr. 3 põhjal. Kõige rohkem juhtumeid esines suvel – juunist augustini. Augustis oli ka tipphekt – ligikaudu 85 juhtumit. Huvitaval kombel on vähese kuritegeliku aktiivsusega (arhiiviallike põhjal) nii okupatsiooniperioodi algus (märts-aprill) kui ka okupatsiooniperioodi lõpuperiood (oktoober-november). Tõenäoliselt on vähete registreeritud varguste arvu põhjuseks okupatsiooniperioodi alguses kohtu- ja haldusaparaadi sisssetöötamisaeg (kohtute isikkoosseis polnud veel täielikult välja kujunenud). Lõpuperioodil oli okupatsioonivõimude fookus territooriumilt lahkumisel, mitte pisikuritegevusega tegelemisel.

---

⁸⁸ RA: ERA.4468.1.1257, kellarööv salapolitsei nimel, 12.09.1918.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli uurida 1918. aasta varavastaseid süütegusid Narva linnas. Töös analüüsiti 1918. aasta Narva politseikohtu fondi ERA.4468 kriminaalasjade säilikuid. Pöörati eeskätt tähelepanu erinevatele varguse tüüpidele, selgus varguste-riisumiste peamine aktiivsuseriood kuude lõikes ning vastati kolmele uurimisküsimusele. Samuti millised kohtuinstantsid ja politseistruktuurid olid juhtumitega seotud. Kokkuvõtlikult saab öelda, et Narvas varastati seda, mida veel varastada võimalik oli. Paljud väärtuslikud objektid (näiteks hobused või jalgrattad) olid enamliku riisumistöö käigus vahetult enne sakslaste saabumist juba tõenäoliselt linnast kadunud.

Uurimuses vastati ka kõigile uurimisküsimustele. Esiteks “milliseid pisikuritegusid vargustest esines 1918. aastal Narva linnas kõige enam? Miks?” Uurimus näitab, et kõige rohkem esines toiduvargusi. Teiseks “kuidas on märgata organiseeritud kuritegevust, s.t kas kurjategijate nimed korduvad või on tegu pigem juhukurjategijatega?” Arhiiviallikate põhjal saab väita, et organiseeritud kuritegevust pigem ei olnud (kuigi vahel tegutseti mitmekesi koos, siis pigem juhuslikult), nimed enamasti ei olnud kordavad, ainult üksikud erandid. Kolmandaks “millisel ajaperioodil varastati kõige enam?”. Kõige enam varastati suvel, enim augustis (lähtudes säilinud juhtumite arvust).

Lisaks vargustele olid 1918. aasta Narvas populaarsed hangeldamised. Hangeldamiste puhul oli peamiseks sigarettidega hangeldamine. Vargustest olid veel populaarsed lõngavargused (mida saab põhjendada Kreenholmi Manufaktuuris töödeldud puuvillaga), samuti masinarihmade vargused (varastati vabrikutes ja võib põhjendada, et vargad kasutasid neid enda isiklike asjade, näiteks saapataldade parandamiseks), riide ja riietevargused (riiet sai samuti edukalt vabrikutest varastada) ja mõistagi raha ning väärisesemete vargused. Suur hulk varastest olid vabrikutöölised ja niisamuti leidsid paljud vargused vabrikutes aset. Toiduainetevarguste suurt hulka (arhiiviallikate põhjal oli neid kõige rohkem) saab põhjendada toiduainete nappuse ning nende kõrge hinna kaudu, samuti toidutalongide eest saadav vähene kogus. Eraldi nähtusena ilmnemiseid kotimehed, kes tõid vilja mujalt ja müüsid selle Narvas vaheltkasuga. Asjaolu, et kõige rohkem varastati suvel, eriti augustis ja väga vähe varastati okupatsiooniperioodi alguses või lõpus tuleneb okupatsioonirežiimi haldusaparaadi sisse- ja väljatöötamisajast. Okupatsiooniperioodi alguses ei olnud vajalikud õiguslikud institutsioonid, kaasaarvatud nende isikkoosseis veel täielikult välja

kujunenud ning okupatsiooniperioodi lõpus läks tõenäoliselt enamik haldusressursist okupatsioonivõimude lahkumisega, mitte pisikuritegevusega tegelemiseks.

Käesolevat uurimisteemat saaks jätkata mõne teise piirkonna näitel, näiteks Tallinn või Tartu. Keegi pole varem 1918. aasta Saksa okupatsiooni aegset kuritegevust Eesti aladel uurinud ja antud töö on selles vallas suure tõenäosusega esimene. Seega algus on tehtud, nüüd tuleks tehtud tööd jätkata. Saksa okupatsiooni poliitilise ajaloo külge, ei ole arhiivisäilike hävimise tõttu võimalik eriti laialt uurida, kuid kohtumaterjalid, selle uurimuse raames täpsemalt politseikohtu materjalid (nagu allsarjade tabelis välja tuleb), on säilinud. Seega sotsiaaljalugu kombineerituna õigusajalooga on uuritavad.

Käesoleva töö maht on tingitud konkreetselt ühele Politseikohtu fondile keskendumisest. Rohkemade fondide ja allsarjade kaasamine ei lubaks juhtumeid uurida piisavalt süvitsi etteantud mahu piires. Enamik säilikutekstidest olid saksakeelsed ning käekirja poolest võrdlemisi raskesti loetavad.

KASUTATUD MATERJALID JA KIRJANDUS

Arhiivallikad

Rahvusarhiiv (RA)

ERA.4468 Narva politseikohtunik

ERA.4468.1.57 Tänaval sigarettide hangeldamine

ERA.4468.1.928 Gustawson-Wahteri naistesärkide vargus

ERA.4468.1.1006 Vargus sõjaväe pagaritööstuses

ERA.4468.1.1018 Raharööv isalt ja abikaasalt

ERA.4468.1.1055 Lehma ja toiduainete vargus

ERA.4468.1.1070 Masinarihma osade vargus

ERA.4468.1.1230 Õunavargus

ERA.4468.1.1235 Raamatuvargus

ERA.4468.1.1257 Kellarööv salapolitsei nimel

ERA.4468.1.1260 Isalt raha, särkide ja muu vargus

ERA.4468.1.1277 Saksa sõduri vastu toimepandud rahavargus

ERA.4468.1.1318 Vaeslaste varjupaigus toimunud vargus

ERA.4468.1.1357 Punaarmeeleaste süüdistus Narva Linavabrikule kuuluvate hobuste varguses

ERA.4468.1.1444 Jahu asemel saepuru müümine

Kirjandus

Andresen, Andres; Jansen Ea; Karjahärm, Toomas; Laar, Mart; Laur, Mati; Leppik, Lea; Must, Aadu; Rosenberg, Tiit; Tannberg, Tõnu; Vahtre, Sulev (Autor). Eesti ajalugu V. Tartu: Ilmamaa, 2010.

Anvelt, Andres. Organiseeritud kuritegevus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia kirjastus, 2002.

Ivask, Merike; Andrejeva, Svetlana; Tuuder, Madis; Solodova, Irina. Kreenholm. Narva: SA Narva Muuseum, 2017.

Juske, Jaak. Lood unustatud Narvast. Tallinn: Pegasus, 2014.

Krikk, Mai. Eesti politsei loomine ja areng 1918-1940. Tallinn: Olion, 2001.

Mäsak, Ene. Elutingimustest Tallinna eeslinnades 1870-1940. Tallinn: Eesti Raamat, 1981, lk 33–34.

Kruus, Hans. Saksa okkupatsioon Eestis. Tartu: Odamees, 1920.

Leps, Ando. Kuritegevus Eestis. Tartu: Eesti Akadeemiline Õigusteaduse Selts, 1991.

Liulevicius, Gabriel Vejas. War Land on the Eastern Front – Culture, national identity and German Occupation in World War I. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Pajur, Ago; Tannberg, Tõnu; Vahtre, Lauri. Eesti ajalugu VI. Tartu: Ilmamaa, 2010.

Pihlamägi, Maie. Eesti tööliste töö- ja elutingimused esimese maailmasõja aastail, lk 308. – Tannberg, Tõnu (koost). Esimene maailmasõda ja Eesti II. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 2016.

Pullat, Raimo. Eesti linnad ja linlased XVIII sajandi lõpust 1917. aastani. Tallinn: Eesti Raamat, 1972.

Rammo, Mariann. Narva politsei aastatel 1918-1940. Elva: Ignis Fatuus, 2019.

Rebane, Ilmar. Kohtud Eestis läbi aegade. Toronto: Estoprint. 1982.

Sootak, Jaan; Kergandberg, Eerik; Kelder Viima; Kull, Irene; Rebane, Ilmar; Salumaa, Edgar. Kriminaalteaduslikke uurimusi Tartu Ülikoolis. Tartu: Tartu Ülikool, 1989.

Strazhas, Abba. Deutsche Ostpolitik im Ersten Weltkrieg, Der Fall Ober Ost 1915-1917. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 1993.

Uuet, Liivi; Luide, Sirje. Eesti Riigiarhiivi fondide teatmik 1.osa, 1917-1944. Tallinn: Eesti Riigiarhiiv, 1993, lk 44.

Tõnurist, August. Lühike Narva ajalugu. Narva: Põhja Kodu, 1921, lk 28–29.

Õun, Mati. Narva nii nagu oli. Tallinn: Ammukaar, 2021.

Ylikangas, Heikki; Karonen, Petri; Lehti, Martti. Five centuries of violence in Finland and the Baltic area. Columbus: Ohio State University Press, 2002.

Internetiallikad

Arhiivijuhi kirjeldus. Külastatud:

https://ais.ra.ee/index.php?module=202&op=5&tyyp=3&otsing_id=20201229140106063799&sess_id=23f0872fcecb911bcc336bc9e78f5ccc&query=Narva+politseikohus&active=1&naita_ridu=&v_id=110000014788&id=110000014789 (17.04.2022).

Eesti rahvastik 1922. Külastatud:

<https://web.archive.org/web/20190207140257/https://www.stat.ee/20403>
(13.05.2022).

Piret Kriivan, Ago Pajur. Raadiosaade “Eesti lugu. Saksa okupatsioon”. Eesti Rahvusringhääling (ERR). 2008.

Külastatud: <https://vikerraadio.err.ee/788306/eesti-lugu-saksa-okupatsioon> (03.05.2022).

Perioodika

Kotimehed. Tööline, 11, 16. august 1918.

Narvas kasvav tööpuudus. Tööline, 8, 13. august 1918.

Narvast. Eesti Teataja, 30. jaanuar 1918.

ZUSAMMENFASSUNG

Das Eigentumsvergehen in Dokumenten der Polizeirichters Narva in 1918 während Deutsche Okkupation

Die vorliegende Bachelorarbeit heißt auf Deutsch „Das Eigentumsvergehen in Dokumenten der Polizeirichters Narva in 1918 während Deutsche Okkupation“. Die Forschungsarbeit beschäftigt sich hauptsächlich mit Diebstählen, aber ein bisschen mit anderen Formen von Kleinkriminalität (z.B. Betrug, Schwarzhandel). Hauptsächlich wird der Bestand des Polizeirichters von Narva Fond ERA.4468 bearbeitet, er befindet sich im Nationalarchiv, in Tallinn. Mehr als 500 Fälle wurden bearbeitet, dies zeigt auch eine Graphik, die verschiedene Diebstähle zeigt. Die zweite Graphik zeigt, wann die Diebstähle meistens stattgefunden haben. Andere Quellen waren zumeist Literatur, die hauptsächlich mit Hintergrundinformation unterstützt hat. Ein bisschen hat der Autor auch Internetquellen benutzt. Die vorliegende Forschungsarbeit hat drei verschiedene Forschungsfragen und alle sind beantwortet worden. Erstens: „Welche Eigentumsvergangenisse gab es im Jahr 1918 in Narva am meisten? Warum?“ Die Antwort: Am häufigsten gab es Lebensmitteldiebstähle. Zweitens: „Bemerkt man auch organisierte Kriminalität, das heißt, sind die Verbrecher oder Verbrecherinnen sich namentlich wiederholende, oder eher zufällige Täter?“ Die Antwort: Die Namen wiederholten selten, sondern es handelt sich um zufällige Täter. Es gab nur einige Ausnahmen. Drittens: „Wann hat man am meistens gestohlen?“ Die Antwort: Im Sommer, von Juni bis August. Der Höhepunkt war im August, dann gab es die meiste Fälle. Wichtig ist, dass diese Daten nur auf Archivadokumenten basieren. Die Realität könnte anders sein. Vielleicht gab es mehr Fälle, aber diese sind nicht amtlich untersucht. Lebensmitteldiebstähle waren wahrscheinlich am häufigsten, weil es keine Lebensmittel gab und wenn es welche gab, dann waren diese sehr teuer. In der Arbeit gibt es als erstes die Einleitung, wo auch die Historiographie enthalten ist und warum es Sinn macht Narva zu forschen – es gibt genug Quellen über Narva im Bestand Polizeirichter im Nationalarchiv. In der vorliegenden Forschungsarbeit gibt es Teile über die Stadt Narva, die deutsche Okkupation und Ober Ost insgesamt. Im Jahr 1922 (ein besseres Daten zu einem näheren Zeitraum gab es nicht) hatte Narva 26912 Einwohner – 11911 Männer und 15 001 Frauen, 65% Esten und 29% Russen. In der Arbeit gibt es einen speziellen Teil für Gerichte. Auf dem Plan kann man sehen, welche verschiedenen Gerichtsformen es in dem Zeitraum 1889– 1918 gab, dann 1918 (Deutsche Okkupation) und zuletzt 1918– 1935, als Estland

schon selbstständig war. 1918, waren die hauptsächlichen Gerichtsformen das Polizeigericht, das Bezirksgericht und das Friedensgericht. Im Fall von Kleinkriminalität sind Polizeigericht und Polizeirichter besonders wichtig – diese haben sich mit der Kleinkriminalität beschäftigt. Die meisten Polizeigerichtmaterialien waren auf Deutsch, es gab nur einige Ausnahmen. Normalerweise waren die Schreibschriften kaum lesbar, die Handschriften waren nicht gut und man hat wahrscheinlich die Protokolle auch relativ schnell geschrieben. Die Arbeit hat im Prinzip kein Vorbild. Niemand hat die Kriminalitätsgeschichte in Estland in dieser Zeitperiode schon einmal erforscht, deswegen hat die Arbeit einen gewissen wissenschaftlichen Wert.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Vahur Kurvits**,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Varavastased süüteod Narva Politseikohtu materjalides 1918. aastal Saksa okupatsiooni ajal,

mille juhendaja on Olaf Mertelsmann,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

1. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
1. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
1. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Vahur Kurvits
23.05.2022